

**ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ВІЙСЬКОВИХ АДМІНІСТРАЦІЙ В УКРАЇНІ****CONCEPT AND CONTENT OF LEGAL REGULATION
OF MILITARY ADMINISTRATIONS IN UKRAINE**

Ільчишин В.В., аспірант

Київський університет інтелектуальної власності та права

ORCID ID: 0009-0004-0097-2739

У статті розкрито зміст і сформовано поняття правового регулювання військових адміністрацій в Україні. Доведено, що це спеціальний правовий механізм, спрямований на забезпечення ефективного функціонування держави в умовах воєнного стану. Він включає визначення місії, компетенцій, прав і повноважень військових адміністрацій, необхідних для забезпечення національної безпеки, підтримання громадського порядку, захисту критичної інфраструктури та дотримання прав і свобод громадян. Цей правовий режим базується на нормах Конституції та Закону України «Про правовий режим воєнного стану», інших законах України, нормативно-правових актах Президента, Кабінету Міністрів, а також військового командування і передбачає виконання ключових державних функцій в умовах воєнного стану. З'ясовано, що місією військових адміністрацій як тимчасових адміністративних органів є невідкладне та ефективне забезпечення безперервного функціонування місцевих виконавчих органів державної влади в умовах воєнного стану. Основними завданнями військових адміністрацій є забезпечення виконання заходів, спрямованих на оборону Вітчизни та цивільний захист, гарантування безпеки населення, підтримання публічної безпеки і порядку, захист критичної інфраструктури. Функції військових адміністрацій включають забезпечення національної безпеки та оборони, захист критичної інфраструктури, підтримання громадського порядку, організацію та координацію економічної діяльності, надання соціальної допомоги постраждалим громадянам та переселенцям, організацію гуманітарної допомоги, а також взаємодію з місцевими органами влади для виконання заходів правового режиму воєнного стану. Складовими механізми правового регулювання організації та діяльності військових адміністрацій є суб'єкт регулювання – держава в особах військових державних адміністрацій; норми права – у більшості випадків норми адміністративного права; об'єкти регулювання як інститут воєнного стану та правова (організаційно-правова й організаційна) діяльність адміністративних органів та приватних осіб, які перебувають на території військових адміністрацій; інструменти публічного адміністрування; ефективність правового регулювання, що здійснюється військовими адміністраціями.

Ключові слова: адміністративний орган, безперервне функціонування, воєнний стан, держава, ефективне функціонування, компетенція, критична інфраструктура, місія, місцеві виконавчі органи, національна безпека, права і повноваження, публічний порядок.

The article reveals the content and forms the concept of the legal regulation of military administrations in Ukraine. It has been proven that this is a special legal mechanism aimed at ensuring the effective functioning of the state under martial law. It includes the definition of the mission, competencies, rights, and powers of military administrations necessary to ensure national security, maintain public order, protect critical infrastructure, and uphold the rights and freedoms of citizens. This legal regime is based on the norms of the Constitution and the Law of Ukraine «On the Legal Regime of Martial Law,» other laws of Ukraine, regulatory acts of the President, the Cabinet of Ministers, as well as military command, and provides for the performance of key state functions under martial law. It is established that the mission of military administrations, as temporary administrative bodies, is the immediate and effective provision of the continuous functioning of local executive authorities under martial law. The main tasks of military administrations include ensuring the implementation of measures aimed at the defense of the Homeland and civil protection, guaranteeing the safety of the population, maintaining public safety and order, and protecting critical infrastructure. The functions of military administrations include ensuring national security and defense, protecting critical infrastructure, maintaining public order, organizing and coordinating economic activities, providing social assistance to affected citizens and displaced persons, organizing humanitarian aid, and interacting with local authorities to implement martial law measures. The components of the legal regulation mechanism for the organization and activities of military administrations include: the subject of regulation, which is the state represented by military state administrations; legal norms, which in most cases are norms of administrative law; objects of regulation, such as the institution of martial law and the legal (organizational-legal and organizational) activities of administrative bodies and private individuals located within the territories of military administrations; public administration tools; and the effectiveness of legal regulation carried out by military administrations.

Key words: administrative body, continuous operation, competence, critical infrastructure, effective functioning, local executive authorities, martial law, mission, national security, public order, rights and powers, state.

Вступ. Українська нація після відновлення Незалежності України 24 серпня 1992 р. [1] вважала, що героїчні звитяги Української Народної Республіки [2], Західної Української Народної Республіки [3], Української повстанської армії [4] та українських козаків століттями до цього [5] міцно зросили українську землю кров'ю та забезпечили своєю відвагою й жертвовністю мирне життя для наступних поколінь українців. Недарма другим народним прапором українського народу є червоно-чорний [6]. Покоління початку дев'яностих років ХХ століття зробили хибний висновок, що відновити Незалежність на тому історичному етапі вдалося мирно завдяки збройній боротьбі героїв минулих поколінь і що незалежній Українській державі ніхто зовні не загрожує. У результаті настали два десятиліття пацифізму, коли ні українське суспільство у своїй більшості, ні державні інституції не помітили, що в Росії від кінця ХХ століття на державному рівні почав відновлюватися «великоруський» шовінізм, стратегічною

метою якого було знищення молодих суверенних сусідніх держав, і насамперед України [7].

Події початку 2014 р. підтвердили міжнародну аксіому, що в держав немає вічних союзників, а є вічні інтереси [8]. Коли російські «зелені» окупанти спочатку захопили, а потім анексували Автономну республіку Крим [9], російські терористи розв'язали війну в окремих районах Донецької й Луганської областей [10]. Держави-гаранти Меморандуму про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї не виконали жодного зі своїх зобов'язань. Вони не надали практичної допомоги Україні, яка стала жертвою акту прямої агресії. Цинічність цієї ситуації полягає в тому, що саме одна з держав-гарантів і стала агресором [11].

В українській історіографії ті події утвердилися в назві «російсько-українська війна» [12], яка розпочалася на початку 2014 р. Проте, на наш погляд, війну Українського народу за незалежність від Москви слід розглядати у шир-

шому форматі, під аналогічною назвою «російсько-українська війна», однак із більш значимими історичними межами – від 1659 року, коли відбулася Конотопська битва як перша переможна баталія молоді української протодержави (Війська Запорізького) з московитами [13].

Нова державно-правова дійсність почала вимагати нових підходів до публічного адміністрування. В окремих районах Донецької та Луганської областей органи місцевого самоврядування було знищено російськими терористами. З метою забезпечення умов для життєдіяльності відповідних територіальних громад та вирішення питань місцевого значення було створено військово-цивільні адміністрації [14]. Цей дієвий механізм правового регулювання в умовах проведення АТО та ООС показав свою високу ефективність.

Законодавець мудро вчинив, коли Парламент ухвалив Закон України «Про правовий режим воєнного стану», який визначав зміст, порядок, правові основи та інструментарій діяльності органів державної влади, військового командування, *військових адміністрацій* (курсив наш. – В.І.), органів місцевого самоврядування тощо під час воєнного стану, а також гарантії прав і свобод людини та громадянина і захист прав і законних інтересів юридичних осіб [15]. Певний час норми Закону від 12 травня 2015 року № 389-VIII були правовою конструкцією, яка перебувала у стані очікування. Проте після початку повномасштабного російського вторгнення вони забезпечили в найкоротший термін запровадження повноцінного воєнного стану в правовий конституційний спосіб [16]. Норми цього Закону продовжують свій провідний вплив на публічне адміністрування всіх сфер суспільного життя в умовах сьогодення.

Одним із головних адміністративних органів з вагомими повноваженнями, правовий статус яких визначено Законом від 12 травня 2015 року № 389-VIII, є військові адміністрації. Проте, як показують результати всеукраїнського соціологічного дослідження, більшість респондентів висловлюють недовіру державному апарату (чиновникам) (75%) [17]. Хоча у вибірці названого аналізу не було оцінено безпосередньо посадових осіб військових адміністрацій, соціологічне дослідження було здійснено в ширшому форматі аналізу адміністративних органів виконавчої влади. Проте така статистика свідчить про певні негативні тенденції і дає підстави стверджувати про недостатню довіру до військових адміністрацій.

Огляд останніх досліджень. До питання правового регулювання організації та діяльності військових адміністрацій звертали свою увагу вчені-правники О. Берлач, О. Буханевич, О. Забжчук, В. Галуцько, В. Капустян, Л. Коваленко, О. Мельник, С. Мельник, Ю. Бураков, В. Сафір, С. Ситников, С. Стеценко, О. Зозуля та інші. Проте безпосередньо предметом їхнього аналізу назначена нами проблематика не була – вони зосереджували свої наукові зусилля на більш загальних чи спеціальних наукових викликах.

Отже, важливість для всіх громадян України та юридичних осіб в умовах воєнного стану належного функціонування військових адміністрацій, досягнення ними високого рівня ефективності та справедливості, а також недостатня довіра громадян до державного апарату й наявність у цій сфері певних законодавчих прогалин обґрунтують актуальність цієї статті.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі теорії права, теорії адміністративного права, чинного законодавства, узагальнення практичної діяльності адміністративних органів на сучасному етапі розвитку українського суспільства розкрити зміст і виробити категорійне визначення правового регулювання військових адміністрацій в Україні.

Виклад основних положень. Згідно з Британською енциклопедією урядове регулювання – це правило або

механізм, який обмежує, керує чи іншим чином контролює соціальну поведінку. У сфері державної політики регулювання стосується оприлюднення цільових правил, які супроводжуються певним авторитетним механізмом моніторингу та забезпечення дотримання. У політичній економії це означає спробу держави керувати економікою або вузько визначену як запровадження економічного контролю над поведінкою приватного бізнесу, або ширше – включаючи інші державні інструменти, такі як оподаткування або вимоги до розкриття інформації. Третє визначення регулювання зосереджується на всіх засобах соціального контролю. Воно включає такі механізми, як добровільні угоди або норми, які здійснюють соціальний контроль поза межами прямого впливу держави. Тим самим напрямками урядового регулювання є суб'єкт регулювання (державна), об'єкти (поведінка неурядових суб'єктів), інструменти (авторитетний набір правил) або сфери застосування. Таким чином, концепція регулювання вказує на правила, які структурують поведінку індивідів у певному контексті [18].

Теорія права доводить, що правове регулювання є державновладним впливом на суспільні відносини через систему юридичних засобів, спрямованих на їх впорядкування, охорону та розвиток. Цілями правового регулювання є забезпечення того, щоб суб'єкти права діяли відповідно до юридичних приписів, а соціальні процеси відбувалися в напрямках, вигідних суспільству, державі та особистості. Ефективність правового регулювання залежить від того, чи досягнуті ці цілі, що призводить або до ефективних, або до неефективних результатів. Функції правового регулювання включають спрямування впливу права на суспільні відносини та відображення суттєвих рис правового регулювання, спрямованих на виконання його завдань. Ці функції є динамічними та безперервними, що забезпечує системність взаємодії. Правове регулювання не охоплює всіх суспільних відносин, а лише ту їх частину, яку називають сферою правового регулювання [19].

У теорії адміністративного права воєнний стан як об'єкт адміністративно-правового регулювання розглядається як надзвичайні обставини, в яких перебувають держава та суспільство, коли суб'єкти публічної адміністрації наділяються адміністративним законодавством більш ефективними та рельєфно владними адміністративними повноваженнями, а також діями спеціальних та загальних адміністративних органів щодо відбиття російсько-терористичної агресії, звільнення тимчасово окупованих територій, забезпечення Збройних Сил та інших сил безпеки й оборони України всім необхідним для ведення боїв, охорони критичної інфраструктури та надання невідкладної соціальної допомоги постраждалим особам. Види публічного адміністрування в умовах воєнного стану за змістом поділяються на: забезпечення обороноздатності та організацію оборони Вітчизни; надання публічною адміністрацією адміністративних та соціальних послуг, коли публічна адміністрація має задовольняти права, свободи та інтереси громадян; здійснення виконавчої діяльності, у процесі якої публічна адміністрація виконує закони на території всієї України; здійснення розпорядчої діяльності, коли публічна адміністрація відповідно до прописаної компетенції з метою деталізації та уточнення законів видає підзаконні нормативно-правові акти [20].

Повертаючись до аналізу законодавчого регулювання предмета нашого дослідження, слід відзначити, що військові адміністрації в Україні виконують головні виконавчі державні функції на місцях під час дії режиму воєнного стану. Вони забезпечують комплексність заходів щодо підготовки адміністративно-територіальної одиниці до військових дій, а у випадку наближення лінії бойового зіткнення – надають безпосередню допомогу командуванню Збройних Сил та інших сил оборони України

у здійсненні оборони відповідної території. Важливою складовою є здійснення публічного адміністрування з підтримання публічної безпеки і порядку, забезпечення прав та законних інтересів громадян. Вони також забезпечують соціальний захист громадян, надаючи допомогу постраждалим від військових дій та переселенцям. Координація економічної діяльності входить також до їхніх завдань, що включає забезпечення економічної життєдіяльності регіонів. Організація гуманітарної допомоги також належить до функцій військових адміністрацій. Отже, функції військових адміністрацій охоплюють насамперед безпекові, воєнні, адміністративні, правові, соціальні, гуманітарні та економічні аспекти діяльності [21].

Загалом важко назвати сферу важливих для громадян і держави публічних інтересів, до яких би тією чи іншою мірою не залучалися військові адміністрації. Це щоденна 24-годинна робота, інколи з небезпекою для життя і здоров'я, тисяч посадових осіб щодо забезпечення прав, свобод та законних інтересів громадян, а також національної безпеки України.

До прикладу: Покровська міська військова адміністрація активно займається організацією евакуації населення з території, де ведуться активні бойові дії. В умовах загострення безпекової ситуації на Донеччині адміністрація спільно з партнерами організувала евакуацію мешканців до безпечніших регіонів України. Місто Покровськ став евакуаційним хабом для всієї Донеччини, де облаштовуються пункти тимчасового перебування для евакуйованих громадян, забезпечується реєстрація на евакуаційні потяги та надається необхідна підтримка. Особлива увага надається евакуації маломобільних людей, осіб похилого віку, людей з інвалідністю, а також дітей [22]. Херсонська міська військова адміністрація забезпечила підтримку мешканців однієї з найбільш постраждалих громад – жителів смт Антонівка, які перебувають під постійними обстрілами в умовах російської агресії. Вона організувала видання пенсій безпосередньо у селищі [23]. Закарпатська обласна військова адміністрація активно сприяє релокації підприємств з небезпечних регіонів України, забезпечує переміщення виробничих потужностей, надаючи підтримку в перевезенні обладнання, матеріалів та менеджменту компаній, що дозволяє швидко відновити виробництво на новій локації. Завдяки тісній співпраці військової адміністрації, місцевого самоврядування та бізнесу суб'єкти господарювання мають можливість не тільки продовжити свою діяльність, але й розширити виробництво та збільшити кількість співробітників [24].

У юридичній літературі приділено певну увагу організації та діяльності військових адміністрацій. Так, на думку О. Буханевич та О. Забожчук, військові адміністрації в Україні створюються як тимчасові органи місцевої влади в умовах дії правового режиму воєнного стану. Їх організація та діяльність базується на формальних правових підставах, таких як рішення Президента України та інші нормативні акти, що визначають їх функціонування в межах визначених територіальних одиниць [25]. Так, 24 лютого 2022 року Президент України підписав Указ про створення військових адміністрацій на базі обласних державних адміністрацій. Цей крок був частиною загальнонаціональних заходів щодо посилення обороноздатності країни в умовах російської агресії. Військові адміністрації мають на меті забезпечення ефективної координації логістичних та оборонних рішень у відповідь на військово-втручання [26].

Військові адміністрації виконують повноваження місцевих державних адміністрацій і, частково, органів місцевого самоврядування, але з акцентом на забезпечення національної безпеки та оборони. Основні особливості діяльності військових адміністрацій включають їх тимчасовий характер, що зумовлено тривалістю воєнного стану та потребою виконання спеціальних завдань, таких

як захист територіальної цілісності, підтримання громадського порядку та участь у заходах національного спротиву. Військові адміністрації мають широкі повноваження, що охоплюють різні сфери суспільного життя, зокрема правотворчість, мобілізацію, організацію та забезпечення цивільного захисту. О. Буханевич та О. Забожчук підкреслюють, що діяльність військових адміністрацій не автоматично означає їх створення при введенні воєнного стану – необхідне додаткове рішення, що визначає їх юрисдикцію та функції. Важливим аспектом їх діяльності є також взаємодія з місцевими органами влади та національним спротивом, що потребує вдосконалення законодавчої бази для чіткішого визначення їх повноважень [25].

С. Мельник доводить, що адміністративно-правовий статус військових адміністрацій в Україні є спеціальним правовим статусом, який виникає на основі законодавства і має на меті забезпечення правового режиму воєнного стану. Основними елементами цього статусу є мета функціонування, компетенція, права та повноваження військових адміністрацій. Військові адміністрації виконують низку завдань, що включають відвернення загроз, забезпечення національної безпеки, захист критичної інфраструктури та дотримання прав і свобод громадян в умовах воєнного стану. Вони діють тимчасово, залежно від тривалості воєнного стану, і мають розмежовані адміністративні повноваження на різних територіальних рівнях. Специфіка їхніх повноважень полягає в багатогранності і спрямованості на забезпечення всіх аспектів життєдіяльності суспільства в умовах воєнного стану. Військові адміністрації відрізняються від військово-цивільних адміністрацій, зокрема за часовими параметрами припинення повноважень. Важливим напрямком для подальших досліджень є розроблення додаткових гарантій дотримання прав особи під час функціонування військових адміністрацій в умовах воєнного стану [28].

В. Капустян і Л. Коваленко доводять, що організація діяльності військових адміністрацій в умовах воєнного стану базується на законодавчих підставах, визначених Конституцією та законами України. Військові адміністрації створюються як тимчасові державні органи з метою забезпечення національної безпеки, громадського порядку, захисту критичної інфраструктури та здійснення заходів правового режиму воєнного стану [29]. Наприклад, Указом Президента України від 23 квітня 2024 року №239 було утворено військові адміністрації населених пунктів у Запорізькій області на виконання Закону України «Про правовий режим воєнного стану» – Водянську сільську (Василівський район), Кирилівську селищну (Мелітопольський район), Малотокмачанську сільську (Пологівський район) та інші військові адміністрації у Запорізькій області. Генеральному штабу Збройних Сил України та Запорізькій обласній державній адміністрації було доручено здійснити заходи щодо утворення зазначених військових адміністрацій [30].

До основних особливостей військових адміністрацій належать їх тимчасовість, специфічний обсяг повноважень, а також розмежування компетенції залежно від територіальних меж. Військові адміністрації мають різні групи повноважень, зокрема правотворчого, мобілізаційного, забезпечувального та організаційного характеру. Важливим аспектом є взаємодія з місцевими органами влади, що потребує подальшого законодавчого врегулювання та наукового дослідження. На думку вчених, незважаючи на успіхи у забезпеченні безпеки, існують прогалини в законодавстві щодо розподілу повноважень між військовими адміністраціями та місцевими органами влади, що вимагає подальшого вдосконалення правового регулювання цієї сфери [29].

У логічній науковій послідовності до попереднього матеріалу перебувають доктринальні положення професора В. Зозулі, який доводить, що основні проблеми діяль-

ності військових адміністрацій включають неоднозначність правового регулювання, що виявляється в наявності прогалів і суперечностей у законодавстві, які визначають їх повноваження. Зокрема, на думку вченого, положення статей 10 і 15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» потребують уточнення, щоб уникнути різного тлумачення повноважень військових адміністрацій та їх співвідношення з повноваженнями обласних і районних рад. Відсутність чіткого розмежування повноважень є ще однією проблемою, адже військові адміністрації можуть виконувати як повноваження місцевих рад, так й інші функції. Проте існує потреба в уточненні та деталізації цих повноважень у законодавстві, щоб уникнути ситуацій, коли частина функцій залишається неохопленою жодним органом влади [31].

Висновки: Усе вищевикладене дає можливість сформувати такі узагальнення щодо змісту правового регулювання військових адміністрацій в Україні:

1) місією військових адміністрацій як тимчасових адміністративних органів є невідкладне та ефективне забезпечення безперервного функціонування місцевих виконавчих органів державної влади в умовах воєнного стану;

2) основними завданнями військових адміністрацій є забезпечення виконання заходів, спрямованих на оборону Вітчизни та цивільний захист, гарантування безпеки населення, підтримання публічної безпеки й порядку, захист критичної інфраструктури.

3) правове регулювання військових адміністрацій – це їх публічно-правовий вплив на основі норм права, через систему інструментів публічного адміністрування, спрямованих на виконання визначених місії, завдань та функцій;

4) функції військових адміністрацій включають забезпечення національної безпеки та оборони, захист критичної інфраструктури, підтримання громадського порядку, організацію та координацію економічної діяльності, надання соціальної допомоги постраждалим громадянам та переселенцям, організацію гуманітарної допомоги, а також взаємодію з місцевими органами влади для виконання заходів правового режиму воєнного стану;

5) складовими механізми правового регулювання організації та діяльності військових адміністрацій є: суб'єкт регулювання – держава в особі військових державних адміністрацій; норми права, у більшості випадків це норми адміністративного права; об'єкти регулювання як інститут воєнного стану та правова (організаційно-правова та організаційна) діяльність адміністративних

органів і приватних осіб, які перебувають на території військових адміністрацій; інструменти публічного адміністрування; ефективність правового регулювання, що здійснюється військовими адміністраціями;

6) правова діяльність військових адміністрацій здійснюється на основі норм Конституції та Закону «Про правовий режим воєнного стану», інших законів, актів Президента, Кабінету Міністрів та військового командування Збройних Сил України;

7) адміністративно-правовий статус військових адміністрацій в Україні визначається як спеціальний правовий режим, спрямований на забезпечення ефективного функціонування держави в умовах воєнного стану. Він охоплює мету, компетенції, права та повноваження, необхідні для забезпечення національної безпеки, захисту критичної інфраструктури та дотримання прав і свобод громадян;

8) воєнний стан як об'єкт адміністративно-правового регулювання військовими адміністраціями передбачає надання їм розширених повноважень для забезпечення обороноздатності, захисту територій, критичної інфраструктури та прав громадян у надзвичайних умовах, коли військові адміністрації здійснюють публічне адміністрування, організацію оборони, виконання законів та надання необхідних послуг, що є ключовими для підтримання державної безпеки і порядку під час воєнного стану;

9) ефективність діяльності військових адміністрацій визначається їх здатністю забезпечити виконання ключових державних завдань і функцій у сфері безпеки та оборони під час воєнного стану. Основними показниками ефективності є здатність своєчасно реагувати на загрози, забезпечувати правопорядок і соціальний захист населення, а також швидко вирішувати питання, пов'язані з національною безпекою та обороною.

Отже, правове регулювання військових адміністрацій в Україні – це спеціальний правовий механізм, спрямований на забезпечення ефективного функціонування держави в умовах воєнного стану. Він включає визначення місії, компетенцій, прав і повноважень військових адміністрацій, необхідних для забезпечення національної безпеки, підтримання громадського порядку, захисту критичної інфраструктури та дотримання прав і свобод громадян. Цей правовий режим базується на нормах Конституції та Закону України «Про правовий режим воєнного стану», інших законах України, нормативно-правових актах Президента, Кабінету Міністрів, а також військового командування і передбачає виконання ключових державних функцій в умовах воєнного стану.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акт проголошення незалежності України. *Голос України*, офіційне видання від 27.08.1991.
2. Армія Української Народної Республіки. Велика українська енциклопедія. 2023. URL: <https://vue.gov.ua>
3. Бураков Ю. Військове будівництво Західно-Української Народної Республіки (до 100-річчя Листопадового чину). *Військово-науковий вісник*. 2018. URL: <http://vvn.asv.gov.ua/article/view/153707>
4. Українська повстанська армія. Український інститут національної пам'яті. 2026. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/viyskovym/ukrayinska-povstanska-armiya>
5. Як українські козаки московитів перемагали: короткий екскурс в історію. *Вісник Кіровоградщини*. 2022. URL: <https://vk.kr.ua/society/9601-cossacks.html>
6. Що означає червоно-чорний прапор? *Урядовий Портал*. 2020. URL: <https://desn.kyivcity.gov.ua/news/shcho-oznachae-chervonochorniy-prapor>.
7. Putin Laments Soviet Breakup As Demise Of 'Historical Russia,' Amid Ukraine Fears. *Radio Free Europe*. 2021. URL: <https://www.rferl.org/a/putin-historical-russia-soviet-breakup-ukraine/31606186.html>
8. Safire W. ESSAY; Friends, More Than Interests. *The New York Time*. 1991. URL: <https://www.nytimes.com/1991/02/07/opinion/essay-friends-more-than-interests.htm>
9. Окупація та анексія Криму Росією. *Радіо Свободи*. 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30451636.html>
10. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України». Указ Президента України № 405. 2014. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4052014-16886>.
11. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. Зібрання чинних міжнародних договорів України від 2004–2004 р. № 4. Книга 2. С. 603.
12. Російсько-українська війна: історичний контекст. *Український інститут національної пам'яті*. 2024. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyna-istorychnyy-kontekst>

13. Конотопська битва 1659. Енциклопедія історії України: Т. 5: Кон – Кю / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. *Інститут історії України*. 2024. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=DOP&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Konotopska_Bitva_1659
14. Про військово-цивільні адміністрації. Закон України від 3 лютого 2015 року, № 141-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 13. С. 87. *Голос України*, офіційне видання від 27.02.2015. № 36. *Верховна Рада України. Законодавство України*. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19/card6#Public>.
15. Про правовий режим воєнного стану. Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 28. Ст. 250. *Голос України*, офіційне видання від 10.06.2015. № 101. *Верховна Рада України. Законодавство України*, 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19/card6#Public>.
16. Про введення воєнного стану в Україні. Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64. *Голос України*, офіційне видання від 24.02.2022. № 37.
17. Оцінка громадянськими ситуації в країні та дій влади. Довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів (січень 2024р.). *Розумков центр*. 2014. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-dii-vlady-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-politykiv-posadovtstv-ta-gromadskykh-diiachiv-sichen-2024r>
18. Regulation Government. *Britannica*. 2024. URL: <https://www.britannica.com/topic/regulation>
19. Мельник О. М. Правове регулювання та шляхи підвищення його ефективності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. *Нац. акад. наук України, Ін-т держ. і права ім. В.М. Корецького*. Київ, 2004. 18 с.
20. Галуцько В., Стеценко С., Берлач А., Буханевич О., Ситников О. та ін. Адміністративне право та адміністративний процес України в умовах воєнного стану: колективна монографія / за заг. ред. В. Феліка, В. Курила. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. 704 с.
21. Про правовий режим воєнного стану. Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 28. Ст. 250. *Голос України*, офіційне видання від 10.06.2015. № 101. *Верховна Рада України. Законодавство України*. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19/card6#Public>.
22. Гуманітарну ситуацію в регіоні та евакуацію населення керівники Покровської районної та міської ВА обговорили із координаторами кластерів ООН в Україні. Покровська міська військова адміністрація. 2024. URL: <https://pokrovsk-rada.gov.ua/uk/articles/item/10162/gumanitarnu-situaciyu-v-regioni-ta-evakuaciyu-naselennya-kerivniki-pokrovskoi-rajonnoi-ta-miskoi-va-obgovorili-iz-koordinatori-klasteriv-onn-v-ukraini>
23. Херсонська міська військова адміністрація забезпечила видачу пенсій в смт Антон. Херсонська міська військова адміністрація. 2022. URL: <https://miskrada.kherson.ua/news/khersonska-miska-vijskova-administratsiia-zabezpechyla-vydachu-pensij-v-smt-antonivka/>
24. Закарпатська ОВА забезпечила релокацію швейного виробництва. Бергівська районна військова адміністрація. 2022. URL: <https://bereg-rda.gov.ua/news/1654783922/>
25. Буханевич О. М., Забожчук О. В. Військові адміністрації та місцеві органи влади: правові аспекти розподілу повноважень в умовах воєнного стану. *Правова позиція*. № 1 (38). 2023. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2023/1/21.pdf>.
26. В усій Україні на базі ОДА створюють військові адміністрації. *Ukrinform*. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3411950-v-usij-ukraini-na-bazi-oda-stvoruut-vijskovii-administracii.htm>
27. Військові адміністрації населених пунктів. *Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво*. 2024. URL: <https://www.president.gov.ua/illustration/lustr-list/lustr-local-adm/vijskovii-administraciyi-naselenih-punktiv>.
28. Мельник С. М. Адміністративно-правовий статус військових адміністрацій в Україні в умовах правового режиму воєнного стану. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. Випуск 6, 2022. URL: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/330/288>.
29. Капустян В., Коваленко Л. Правове регулювання діяльності військових адміністрацій під час дії воєнного стану. *Право в умовах воєнного стану: проблеми та перспективи*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 12 травня 2023 року.) Ірпінь: Державний податковий університет, 2023. URL: https://dpu.edu.ua/images/2023/Photo_dlya_novyn_2023/Kafedra%20publichnogo%20prava/Materiali%20konf_12.05.2023%20Pravo%20v%20umovah%20voennogo%20stanu%201.pdf
30. Про утворення військових адміністрацій населених пунктів у Запорізькій області. Указ Президента України 23 квітня 2024 року №239. *Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2392024-50425>.
31. Зозуля О. І. Щодо повноважень обласних і районних військових адміністрацій. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*, 2023. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/44fb1b06-8f37-4033-a121-8d05a27927fd/content>.